

פרק כב / ברוריה בן-דוד (וייס)

דוד לא יכול היה להישאר בגת והוא ממשיך לנדוד.

היכן ביקש לו מחסה?

במערה גדולה ליד עדלם ששימשה בשעת דחק למגורי בני אדם (יג, ו). עדלם הייתה בשפלת יהודה (יהושע טו, לה), בגלל מצבה הטופוגרפית שימשה כעיר מבצר (דה"ב יא, ז). שלטונם של הפלשתים הגיע עד סמוך לעיר זו. מערת עדלם ידועה היום בשם מערת חריטון.

מערת דוד לא היה בודד מי הצטרף אליו?

אחיו של דוד וכל בית אביו שפחדו מנקמת שאול הצטרפו אליו בשמעם כי מצא מפלט במערת עדלם וגם "יתקבצו אליו כל איש מצוק וכל איש אשר לו נשא, וכל איש מר נפש ויהי עליהם לשר" (פס' ב). התאספו אליו כארבע מאות איש שנאלצו לברוח ולהסתתר מסיבות שונות. אנשים שהיו במצוקה למשל: כל מי שהיה חייב כסף ולא היה בידו לשלם, וכל איש מר נפש שנעשה לו עוול. אחיו - במקרא הכוונה לאו דווקא אחיו אלא בני משפחתו הקרובים ביותר בר' יד, יד; לא לז' מו. בית אביו - המשפחה התחלקה לבתי אב ככתוב: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם" (במ' א ב).

מכיוון שנחסמו בפני דוד כל הדרכים לחזור לביתו וחיוו היו תלויים מנגד, הוא נעשה ראש לקבוצת אנשים אלה שהתארגנו סביבו. מערתה ועד שהגיע למלכות חי במשך כמה שנים חיי נדודים מלאי סכנה ללא מנוח עפ"י רוב במדבריות ובאזור הספר של א"י עם הגדוד שגדל במשך הזמן עד שש מאות איש (כג, יג; כה, יג) ושימש גרעין לצבאו הסדיר בעתיד. בגדוד זה הגן על תושבי יהודה (כג ב-ה; כז ה-ט; שמ"ב ג, כב) והשיב גמול לשוטים מבין נודדי המדבר והפלשתים. אל הגדוד נספחו גם מהנביאים, בין הבאים אליו היה גד הנביא (פס' ה) ולאחר הטבח שעשה שאול בכוהני נב על תמיכתם המדומה בדוד הצטרף אליו גם אביתר בן אחימלך הכוהן. ואילו אל יפתח כזכור הצטרפו "אנשים ריקים" (שופ' יא, ג), חסרי זיקה לחברה ולקבלת עול של חוק ומשפט.

ממה התפרנסו?

דוד ואנשי גדודו היו פושטים על שכניהם, אויביהם של בני ישראל ושוודדים אותם. הם חיו על חרבם כיפתח בזמנו (שופ' יא, ג).

מדוע הלך דוד למצפה מואב?

דוד ביקש מקלט לאביו ולאמו שלא יכלו לנדוד כמוהו מפני שהיו זקנים. בין משפחתו של דוד ובין המואבים קיימת הייתה קרבת דם, כי עובד אבי ישי היה בנה של רות המואבית אשת בועז (רות ד, יז), לפי המסורת רות הייתה ממשפחה מואבית מיוחסת. "וישבו עמו כל ימי היות דוד במצודה" (פס' ד). המצודה היא מצפה מואב. מצודה היא מבצר סלעי במרומי הר שממנו צופים למרחוק. לפי מדרש תנחומא כיוון שיצא דוד ממצפה מואב קם מלך מואב והרג את הורי דוד ואחיו מפני שהיה ירא מנקמתו של שאול המלך שלחם בו (תנחומא לבר' כה).

היכן נשארו דוד ואנשיו?

במצודה במצפה מואב.

מדוע אמר גד הנביא לדוד "לא תשב במצודה, לך ובאת לך ארץ יהודה"?
יש פגם בשיבתו של דוד שנועד להיות מלך ישראל בקרב אויבי ישראל. כמו כן בארץ זרה הוא מנותק מעמו. בארץ יהודה בין אחיו בני שבטו ימצא ידידים ואוהבים שישמרו עליו מנקמת שאול.

מה הגביר עוד יותר את שנאת שאול לדוד?
"וישמע שאול כי נודע דוד ואנשים אשר אתו" (פס' ו). כשנודע לו שדוד עומד בראש גדוד של ארבע מאות איש ראה בזה מרד גלוי במלכותו, אולי מתכוון דוד לקחת את המלוכה בכוח. שאול מלך מיוסר רואה בדמיונו החולה כאילו דוד רוקם נגדו מזימות מרד.

עליו לפעול במרץ כנגד מזימות דוד. כיצד?
א) להטיל מורא על המורדים והמסייעים מקרב העם ע"י עונשים חמורים.
ב) לקרב אליו את הנאמנים לו ע"י טובות הנאה.
מי שנהנה עד עתה ממלכות שאול היו בני שבטו, שבט בנימין. שאול מינה מהם שרים וקצינים מתוך כך צברו נכסים רבים. שאול אומר "שמעו נא, בני ימיני, גם לכלכם יתן בן ישי שדות וכרמים? לכלכם ישים שרי אלפים ושרי מאות? כי קשרתם כלכם עלי ואין גלה את אזני בכרת בני עם בן-ישי, ואין חלה מכם עלי וגלה את אזני, כי הקים בני את עבדי עלי לארב כיום הזה" (פס' ז-ח).
שאול חושד עתה גם בבני שבטו. הוא שואל בלעג האם סבורים אתם שכאשר יעלה דוד על כיסא המלכות ייתן לכולכם שדות וכרמים, וימנה את כולכם למשרות גבוהות כי קשרתם קשר נגדי. "ואין חלה מכם עלי" ואין כואב מכם את כאבי ומצטער בצערי. אין דואג לי. אינכם מגלים לי את מעשיו ואת פעולות בני נגדי. מרוב התרגשות התבטא בכפל לשון ואמר פעמיים "ואין גלה את אזני". איך יכול אני לבטוח בכם אם בני עצמי ובשרי יורש העצר גם הוא בוגד בי וכרת ברית עם אויבי בן ישי.

מה על בני ימיני לעשות אם אין ברצונם שיישללו מהם את נכסיהם וגדולתם?
להגביר את נאמנותם ומסירותם לשאול ולמלכותו כי בנפול שאול ייפלו גם הם, לכן עליהם להגביר את נאמנותם למלכם ולהתלכד סביבו.

כשהתלונן שאול במרירות על עבדיו הנוטים אחר דוד ונמנעים למסור לו ידיעות עליו מגיעה שעתו של דואג האדומי, אכן יש לו סודות חשובים לגלות למלך וזו הזדמנות נפלאה לשאת חן בעיני המלך. הוא מזדרז לגלות למלך את דבר העזרה שהושיט אחימלך לדוד הבורח.

מהם סודותיו של דואג האדומי?
"ראיתי את בן ישי בא נבה אל אחימלך בן אחיטוב, וישאל לו בה', וצידה נתן לו, ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו" (פס' ט-י). דרך זלזול דואג לא כינה את אחימלך בתארו כוהן. כוונת הזדון של דואג בולטת בעיקר בעובדה שאין הוא מספר כי דוד הציג את עצמו לפני אחימלך כשליחו של שאול לתפקיד סודי. כדי לתת יתר תוקף להלשנתו בודה דואג מלבו את עניין השאלה בה'. הוא האשים את אחימלך בכך ששאל בה' לדעת אם תצליח דרכו. יש מפרשים כי כוונת דואג הייתה לומר שאחילך נהג בדוד כבמלך, כי דרך הכוהנים לשאול בה' רק לפי בקשת מי שעומד בראש העם (במד' כז, כא), שאין שואלים באורים ותומים להדיוט. דואג כפל לשונו "נתן לו" לחיזוק, להגדיל את פשע הכוהן.

מה המסקנה המתבקשת מגילוי זה?
שאחימלך וכוהני נב עשו יד אחת עם דוד נגד המלך.

"וישלח המלך לקרא את אחימלך בן אחיטוב הכהן ואת כל בית אביו הכהנים אשר בנב, ויבאו כלם אל המלך" (פס' יא).

כיצד קיבל שאול את פני אחימלך?
הוא מטיח בפניו דברים קשים ביותר. "למה קשרתם עלי אתה ובן ישי בתתך לו לחם וחרב, ושאל לו באלקים, לקום אלי לארב כיום הזה?" (פס' יג).
אין שאול חוקר אם אמת המעשה שסיפר דואג אלא רק שואל למה?!
דואג אמר לשאול "חרב גלית הפלשתי נתן לו", ואילו שאול אומר לאחימלך "חרב" סתם.
אין זאת כי משנאתו לדוד לא יכול היה להזכיר את מעשה גבורתו. פירוש אחר לא הזכיר חרב גלית שאפשר לטעון שמגיעה היא לדוד כי רכש אותה כשלל מהאויב.

במה הצטדק אחימלך לפני שאול?
איך יכולתי להעלות על דעתי כי כוונת דוד היא לרעתך מכיוון שידוע לי שהוא נאמן לך.
הוא חתנך וסר למשמעתך ומקום נכבד לו בביתך. אחימלך שואל בתמיהה, האם באותו יום החילותי לשאול באלקים בעדו? לשון שאלה בהוראת שלילה. לא החילותי. את שאר האשמות אין אחימלך מכחיש. ומצטדק בזה שלא ידע כי כוונת דוד היא להרע לשאול, אבל הוא מכחיש את עלילת השקר של דואג בדבר השאלה באלוקים. חלילה לי מקשור קשר על המלך, אל יאשימני המלך בשום חטא ועוון.

למי מאמין שאול?
כמובן שלדואג, מכיוון ששאול החולה ברוחו ראה בכל איש אויב המבקש להתנכל לו.
גם ביהונתן בנו חשד שהוא תומך בדוד נגדו מדוע לא יאמין שגם אחימלך מסייע בידי אויבו.

שאול חרץ משפט מוות על אחימלך ועל כל כוהני נב החפים מפשע.
הוא מעניש את הבנים יחד עם האבות. דבר זה הוא בניגוד גמור לכתוב בספר דברים כד, טז :
"לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו". הפסוק מופיע גם במלכים ב' יד, ו : "ככתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות, כי אם איש בחטאו ימות".

מה הייתה דעתם של עבדי שאול על גזר הדין?
הם ראו בפסק המלך משום עיוות דין ולא רצו לבצעו במו ידיהם "ולא אבו עבדי המלך לשלח את ידם לפגע בכהני ה'" (פס' יז).
עתה פנה שאול אל דואג האדומי. יש כאן רמז לדברי התורה : "יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו" (דב' יז, ז). שלא כעבדי המלך שלא אבו להמיתם. האחד מכל עבדי שאול שניאות לקיים את דין המוות שחרץ המלך על כוהני נב היה דואג האדומי. ללא היסוס הוא רצח באכזריות שמונים וחמישה איש נושאי אפוד, והכה את כל העיר נב לפי חרב. החריב את העיר עד יסוד ולא נמלט ממנו אלא אביתר בלבד. אחימלך בן אחיטוב היה אחיו של אי כבוד בן פנחס בן עלי (יד, ג). יש הסוברים שאחיה הוא אחימלך, ויש האומרים שאחיה הוא אחיו של אחימלך. וכך נתקיימה הקללה על בית עלי ששמע הנער שמואל מפי מלאך ה' (שמ"א פרק ג).

כשמת עלי הכוהן חרבה שילה ובאו לנב, כשמת שמואל הרמתי חרבה נב ובאו לגבעון (זבחים ק"ח ע"ב).

אנו רואים עד כמה השתנה אופיו של שאול. במלחמה בעמלק חמל על אגג ואילו בנב הכה מעולל ועד יונק לפי חרב. נפשו התעטפה יותר ויותר בעננה שחורה שהביאה אותו לידי שפיכת דם כוהני נב, והעמיסה על נפשו עוון רצח נפשות חפות מפשע.

מה הייתה מטרתו של שאול במעשה אכזרי זה?

להטיל אימה ופחד כדי למנוע כל סיוע לדוד.

אין ספק כי בהריגת כוהני נב שזעזעה את העם הוסיף שאול להסיר את לב העם מאחוריו.

כיצד נודע לדוד על סופם המר של אחימלך ובני ביתו?

מעשה ההרג בכוהני נב הבריח אל מחנה דוד את השריד היחיד לבית הכוהנים הזה, את אביתר בן אחימלך שהביא עמו אפוד. הוא סיפר לדוד על גורלם המר של אחימלך ומשפחתו.

כיצד הגיב דוד בשמעו על האסון?

אינני מתפלא על מה שאירע, כבר ביום שראיתי את דואג בנב ידעתי שהוא יספר לשאול מה שראה. אני הוא שגרמתי להריגת כל בני משפחתך, לולא העזרה שנתן לי אחימלך לא היו נהרגים. דוד מרגיש חובה להגן על אביתר הפליט היחיד ממשפחת אחימלך. דוד אומר לאביתר: אני אראה בכל מבקשי נפשך מבקשי נפשי. אתה תהיה אצלי למשמרת, פיקדון יקר שעלי לשמרו היטב.

קריאת הפרק לפי חלוקת תפקידים.

ניב

סר אל משמעתך (פס' יד).

הוראתו: מציית לפקודותיך.

עבודה בכתב

- 1) היכן ביקש דוד מחסה ומי הצטרף אליו?
- 2) מדוע ביקש דוד מקלט להוריו דווקא במואב?
- 3) מדוע הורה גד הנביא לדוד לא לשבת במצודה ולאן שלחו?
- 4) הביאו מובאות מהכתוב ששאול חשד שבני שבטו עוזרים לדוד?
- 5) מה סיפר דואג לשאול וכיצד בולטת כוונת הזדון בדבריו?
- 6) כיצד הגיב שאול על דברי דואג?
- 7) מי בצע את גזר הדין וכיצד?
- 8) כיצד נודע לדוד סופם המר של אחימלך ובני ביתו?

9) התכירונו? מי אנחנו?

א) הצטרפנו לדוד.

ב) מצאנו מקלט במואב.

ג) שאול חשד בנו שאנו מורדים בו.

- ד) הלשנתי על אחימלך.
- ה) סירבנו להרוג את כוהני נב.
- ו) ביצעתי את גזר הדין באכזריות.
- ז) סיפרתי לדוד על מות אחימלך ובני ביתו.

10) מי אמר למי?

- א) לא תשב במצודה , לך ובאת לך אל ארץ יהודה.
- ב) גם לכלכם יתן בן ישי שדות וכרמים?
- ג) ואין חלה מכם עלי וגלה את אזני.
- ד) ראיתי את בן ישי בא נבה.
- ה) למה קשרתם עלי אתה ובן ישי?
- ו) ומי בכל עבדיך כדוד נאמן ?
- ז) סבו והמיתו כהני ה'.
- ח) סב אתה ופגע בכהנים.
- ט) אנכי סבתי בכל נפש בית אביך.
- י) כי משמרת אתה עמדי.